

דף קו

רנד. המקבל שדה מחברו בחכירות עבור כמות תבואה מסויימת, ולקתה התבואה – האם נותן לו מתבואת השדה שלקתה או צריך ליתן לו תבואה משובחת מהשוק? ומה הדין כשחטיה יפות, האם חייב ליתן לו מהן דוקא?

שנינו: המקבל שדה מחברו בעשרה כור חטים לשנה, ולקתה – נותן לו מתוכה. פסק עמו לגדל בה אספסת ולשלם לו בכור שעורים (מן השוק. רש"י), והחוכר זרע בה שעורים לאחר קצירת האספסת ולקו, ובא לשלם לו מהן – הורה רבינא שצריך לשלם לו בשעורים יפות. והוא הדין אם מתחילה שינה זרעה שעורים (עתוס' וש"פ. ובתו"ח דדל כמשמעות הפוסקים שכל שהיה מותר לו לשנות, כגון בדבר שמכחיש פחות את הקרקע – אם לקתה נותן לו מתוכה). יש מפרשים שזרע תחילה ממין אחר ממה שאמרו ואח"כ מאותו המין שאמרו ולקתה בשנית, או שזרע פעמיים מאותו המין ולקתה השניה – אינו נותן אלא מהפירות הטובים (עפ"י רמב"ם שכירות ח.ז. וע' במאירי).

חכר כרם ועשה החוכר יין והחמיץ – סבר רב כהנא דהיינו דין המשנה 'לקתה נותן לו מתוכה'. אמר לו רב אשי שכאן שונה שהרי השדה עשתה שליחות בעליה שהרי הענבים לא לקו אלא היין, ולכן חייב לשלם לו בפירות טובים.

יש מפרשים שחכרה לשלם ביין, ויש מפרשים דוקא שחכרה בענבים. וכן הביאה הרמב"ם להלכה זו (מובא במאירי).

ומודה רב אשי בענבים שהתליעו (בין הבציר לדריכה וכגון שלא איחרו יותר מן המנהג. רש"י) או בשדה שלקתה בעומריה (בעודן שטוחות בשדה ליבוש בקיץ, שכל זמן זה עדיין צריכות לקרקע. רש"י) – שנותן לו מתוכה.

היו חטיה יפות – חייב ליתן לו מתוכה ולא יאמר הריני לוקח מן השוק. (וצ"ע בסתימת לשון הרי"ף (סא. בדפיו) המורה שיכול ליתן פירות אחרים).

דפים קו – קז

רנה. המקבל שדה מחברו לזרעה מין מסויים, האם רשאי לזרעה מין אחר?

המקבל שדה לזרעה שעורים – לא יזרענה חטים (שמכחישות הקרקע יותר מהשעורים); תבואה – לא יזרענה קטנית. כן שנו במשנה, ואילו רב יהודה שנה לרבין 'תבואה – יזרענה קטנית'. ופירשו שבבבל שונה (שהיא במצולה ואין לחוש לכחש הקרקע. רש"י. והראב"ד פירש ששם הקטנית עדיפה על החטים מפני ששואבת הלחות היתרה המרקבת את הפירות. ומשמע לפי"ז שבבבל קיבל לקטנית לא יזרענה תבואה).

המקבל לזרעה שעורים – יזרענה חטים. קטנית – יזרענה תבואה. רשב"ג אסר. רב חסדא פירש טעמו משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצא בפייהם לשון תרמית. והקשו על כך ממה שמצינו במקום אחר שלרשב"ג מותר לשנות לחברו בדבר שאין מקפידים בו. ופירש אביי טעמו, שמא מקפיד על החטים מפני טובת הקרקע (לפרש"י, שמא זרע אשתקד חטים ואין טוב לשנות מדי שנה לזרע אחר. ולפתוס' להפך; שמא זרע אשתקד שעורים וחפץ בשינוי הזרע כדי שתחזור הקרקע לכוחה). ולפי טעם זה, אם שונה בחרישה – אין קפידא בדבר ולא אסר רשב"ג בזה.

א. הרי"ף והרמב"ם (שכירות ה,ט) גורסים להפך: קטנית – לא יורענה תבואה. תבואה – יורענה קטנית. ובבבל וכיוצא בה לא יורענה קטנית מפני שהקטנית שם מכחשת את הארץ. [ובתורת חיים צדד שלהרמב"ם – שלא כלפרש"י – אין לשנות ממין אחד למין אחר השהו לו, רק למין המכחיש-פחות מותר].

ב. בקבלנות למחצה ולשליש ולרביע, פרש"י שמוותר לשנות אף משעורים לחטים – שמניחים שנוח לו לבעל הקרקע להרוויח יותר גם במחיר כחש הקרקע (וכן הסכים הר"ן קט. וכ"כ הרמ"ך שם).

והרמב"ן סובר לאיך גיסא, שבוה אסור לשנות אפילו מחטים לשעורים, שהרי חולק הוא במה שזרע זה ושמא אין חפץ באותו המין (עפ"י הגר"א כאן ולהלן קט. ושם פירש שכן גם דעת הרמב"ם).

דף קז

רנז. אילן העומד במיצר שבין שנים – למי שייכים פירותיו?

אילן שבמיצר בין השדות, רב אמר (וכן היו נוהגים העולם במקומו של רב יהודה. עשיטמ"ק): החלק הנוטה לכאן – לכאן, והנוטה לכאן – לכאן. (פרש"י: הנוטה – ששרשיו נוטים לצד אחד. והתוס' וש"ר פרשו: שנופו נוטה לצד אחר). ואין חולקים בפירות אלא כשנוטה במידה שוה לשניהם, אז חולקין בשוה אפילו אם יש ברשותו של אחד מהם יותר פירות מברשותו של חברו. ושמואל אמר: לעולם חולקין בפירות, גם אם נוטה יותר לצד אחד.

א. לפרש"י מדובר כשהאילן ברשות האחד, ושרשיו כפופים לרשות חברו, ובוה נחלקו רב ושמואל אם הולכים אחר השורשים או חולקים.

והתוס' סוברים שלעולם הולכים אחר מקום נטיעת האילן ולא אחר הנוף, ורק כשהאילן על המיצר ממש, והשורשים מתפשטים הנה והנה בשוה [או כשאין ידוע להיכן נוטים. תור"פ], בוה נחלקו רב ושמואל האם הולכים אחר מקום הנוף או חולקים. ואם השורשים נוטים לרשות אחת – בתוס' משמע (וכן מפורש בתור"פ) שהולכים אחר מקום השורשים. ובחדושי הר"ן מפורש שהולכים אחר מקום עמידת האילן ולא אחר השורשים.

ב. הלכה כשמואל בדינים, הלכך אילן העומד על המצר אעפ"י שנוטה לתוך שדה אחת – חולקים בפירותיו (ערמב"ם שכנים ד,ט; חו"מ קנה,כט; קסז,ב. וע"ש בטור ובסמ"ע). ואולם במקומות שנהגו שכל אחד נוטל מפירות הענפים שבצד רשותו – הולכים אחר המנהג (עפ"י ראב"ד ומאירי).

דף קח

רנז. האם ישנם אנשים הפטורים מההוצאות / המסים דלהלן:

א. בניית חומת העיר – להבטחתה מפני אויבים.

ב. חפירת בארות מים לאנשי העיר.

ג. פתיחת סתימות בנהר, המעכבות את זרימתו – לצורך השקיית השדות.

ד. פתיחת תעלות ניקוז שלא ייסתמו ויעלו המים על גדותיהם.

א. בניית חומת העיר ושעריה – מן הכלל גובים להוצאה זו, ואפילו מיתומים, מלבד תלמידי חכמים (שתורתם אומנותם. יו"ד רמג,ב) שאינם צריכים שמירה, שתורתם משמרתם.